

præscribendum censent; in clysteribus habere locum potest.

Patet ex dictis, esse & in his minus vsitatis quandam differentiam, nec tam negatam purgandivim & efficaciam, quam selectum, & quod iis primario purgandi fine non facile utamur.

LIBRI II. SECTIO I. CAPVT V.

De

Purgantibus rariis vsitatis.

RARIVS & DETERMINATE VSITATA vocamus, quæ in praxi quidem locum habent, sed iidem non quotidianum, primarium & catholicum, sed magis in his vel illis calibus & circumstantiis, si quidem selectum attendamus.

Cassia, ad differentiam lignæ, *solutina* dicta seu fistularis, a forma, in cannis enim videnda est filiqua, ex Ægypto & India afferri solita, vnde Alexandrina audit. In vsu est non tota, sed quoad pulpam recens extractam, quæ & *flos Cassie*, item *extractum* audit, semen vero & cortex, & interstitium membranæ non sunt purgantia seu vsualia, quin adstringunt potius.

Temperatæ est naturæ, & blanda, subdulci, mucilaginosæ vi humorum acridinem mitigat, acridinem sanguinis, feri & feminis, & siccitatem corrigit. Hinc *pectoratis* est, in tussi infantum & adutorum, pleuritide; *nephritica*, in calculo & renum ardore, ciens vrinam & vias leniens; in gonorrhœa item simplici & virulenta, vt & pollutione nocturna conueniens. Benigna est, vnde Italis maxime frequentata, & grauidis ipsis concessa, sed lenior, flatulenta & ventriculum laxans; hinc non danda æque in flacciditate ventriculi, fermentatione humorum, flatibus, vt in colica, dysenteria, hypochondriacis.

Hh 3

Pollet

Pollet vero in recessu insigni stimulo, vnde ea & ob hoc non abutendum est, vel promiscue in calculo vtendum: siquidem obseruarunt autores inde saepe ardorem vrinae eiusdemque copiosum profuuium subsecutum. Videri de hoc praeter *Zacut. Lusitanum* meretur *Hildanus l. de Lithotomia vesic. p. 759.* Hinc in mictu cruento & quibus calculus sectus fuit, in diabete & similibus vrinae vitiis non aequè prodest, sed cauenda est. Datur ꝑ℞. ʒvj. ʒj. & amplius.

Tamarindorum pulpa cum *Cassia* conuenit quoad laxandi effectum, differt, quod acidula sit, & non tam laxitatem quam adstrictionem post se relinquat; separata itidem a villis seu filamentis & nucleis. Frequenter cum *Cassia* miscetur, eadem gaudens dosi, vt altera alteram quasi corrigat.

Acidula sua qualitate simul fermentatiua laxat quidem, sed simul acrimoniam biliosam mitigat, vnde in febribus, haemorrhoidibus fluentibus, gonorrhoea, ictero, hydrope &c. conuenit, sitim sedat, quin & *Ram* ꝑ℞ is extrahit, quod *Mysichetus* in primis commendat, vim aperitiuam & roborantem adaugens.

Manna, cum epitheto *Calabrina*, a patria, vel electa, id est, candida, duriuscula, dulcis, facile liquefcens masticatione, dicitur, licet etiam inter foliosam seu granulata, & ramosam seu mannam corporis, & masticinam distinguant, respectu partium arboris ex quibus collecta est, & bonitatis. Non tamen est lachryma arboris, v.g. fraxini, quod *Donatus ab Alro mari* & *Clusius* contendunt; sed mel arboreum concretum, ex iisdem principiis ac mel compositum, cum quo maxime conuenit, a coagulatione salina firmiorem consistentiam sortita, participans de rore & arbore. *Maguenus l. de Manna c. 12. p. 66.* eius principia ponit: ceram primigeniam, mel primigenium, halitum roridum, ☉ & ☉*cum. More dulcium condit sal acidum, hinc fermentatiuum & abstersiuum.

Prodest laxandi virtute in infantibus, ita tamen, ne adfit dispositio epileptica, in aliis quoque per se data ab ꝑ℞. ad ʒj. ij. Prodest scilicet, vbi dulcibus locus est; nocet, vbi eadem non

pro

profunt. Hinc pituitam liquat, & ad aluam blande diuertit fluidiorem redditam, demulcet acrimoniam, lenit & abstergit in primis pectus & bronchia pulmonum, bechica & arteriaca, vnde in tusſi, raucedine & aliis aſperæ arteriæ vitiiſ prodeſt.

Conuenit & in obſtructa aluo a ſiccitate, vnde & conſerua roſarum mannata commendatur, deſcripta a *Sennerto in Inſtit.* item in morſulis datur, tabulata ſeu in morſulas redacta, de quo vid. *Schröderus*.

Minus prodeſt in febribus acutis & ardentibus, vt & pe-ripnevmonia & pleuritide; minus etiam ventriculo debili & pi-crocholis, nec variolis, morbillis, diabete &c.

Turbith, ſeu turpethum, itidem ex Arabum inuento cla-rum, cortex eſt albus, lignoſus & reſinoſus ſeu gummatoſus, ra-dicis exoticæ, iuxta nonnullos Thapſiæ, cum pro vna eadem-que exhibeatur, plantæ lacteſcentis ſui generis. Eſſe nucleum interiorem radicis ſcammonæ, vel ſaltem ipſi ſimillimam tradit *Scapel. comm. in Theophr. p. 1045.* qui latius de eo videri me-retur.

Communiter in electionis ſignum album præſcribitur, magis tamen gummoſitas præualet; calidum eſt & acre, vnde humores pituitoſos valide purgat, neque etiam niſi in humidi-oribus & fortioribus, vbi humores liquandi fuerint, æque locum habet, præprimis in pulvere, vnde cum zingibere in India con-dit. In ſcrôphulis commendat *Sculter. obſ. 31. p. 90.* Per ſe raro vel nunquam datur; ſpecies vero diaturbith cum rhabarb. more aliarum confuſæ ſunt, & licet ſtomachicis, zingibere, maſtiche, cinamomo, anifo corrigantur, ventriculo tamen inimicum eſt medicamentum & tormina facile excitans. Alii cum aceto cor-rigunt & ſic in uſum vocant, quod commodius, vel etiam extra-ctum parari inde poteſt. Verbo, vel in infuſo, vel in extracto, mitiori & reſuſa ſic reddita acrimonia, tutius uſurpari poteſt. Ad vermes dilaudat *Heerius obſ. p. 293.* qui lumbricis eiiciendis aptiſſimum ſemper inuenit.

Cnicus ſeu Carthamus. crocus ſylueſtris, *Caffio* ad diſſe-rentiam croci genuini dictus. Dicitur Carthamus ab Ara-bico

bico ^س قس طم non vero, nisi abusive, *δὲ τὸ καθύπερθε, ἀ πικρὸ γάνδο.*

Eliguntur purgandi sine sola semina eaque recentia, albicantia, succulenta, medulla candida & pingui referta. Mite est medicamentum, cum leni amaritie in oleosis partibus acrimoniam lenem salinam condens, vnde humoribus serosis coagulatis incidendis & attenuandis aptatur. Speciatim in affectibus peccatoris, asthmate, tussi, hinc & anasarca, colica, quartana convenit.

De *matalista*, minus nota alias radice, latius egimus & sententiam nostram tulimus *diff. de Gialapa*, quod nempe sit gialapæ species tertia, quam matlaliztic Indi nuncupant, ex quo facile Europæus *matalistæ* vocem formauerit. Primus eius meminit *Joh. Bauhinus hist. plant. l. 15. c. 26.* qui Duci Wirtenbergenfi nomine radicis purgatiuæ Indicæ *matalistæ* missam scribit, procul dubio a seplafario, aduecta ex America, successiue innotescente mechoacanna, gialapa & hac ipsa, sed quod gialapa palmam præriperet, minus hinc curata. Nonnulli putant, esse hanc eandem cum radice *Quimbaya* Hispanis dicta, descripta ab iisdem, & nominatim *Fragoso fin. cap. de rhabarb.*

Æmulatur radix forma bryoniam aut mechoacannam albam, qua tamen villosa seu fibrosa & consistentia magis dura est, fibris quasi ligneis constans. Gustu quoque conuenientiam aliquam cum mechoacanna demonstrat, extracta cum *Vi* essentiam flavescens præbet, mediæ virtutis inter gialapam & mechoacannam, eadem dosi danda.

Hermodytyli licet à *Foresto* reiiciantur *l. 1. p. 797.* nec iis vtendum putetur nisi in valde robustis corporibus; attamen inter *dragmæ* a nemine, quod sciam, referuntur, quin mitiores potius sunt & seigniores. Radix est Colchici non venenati, cordis figura fere conspicua, non acris, mordax, sed farinaceum puluerem largiens. Determinantur vero communiter ad affectus arthriticos, item luem Veneream adstrictione inde consequente ob partes terreas. Sero debitum est medicamentum, vt radices fere

fere bulbosa omnes eidem vel demulcendo vel acuendo faciunt, præterea etiam omnes fere tales radices nauseam cient. Præstat eandem vel in puluere dare cum aliis, cum tarde operetur, & nauseam ventriculo creet, vel infuso pro vino ad ʒij. vel ʒʒ. Pil. de hermodact. crudiores sunt. Puluis hermodactylorum compositus describitur in *pharmac. Londinens. p. 177.* sociatus pulvere ossium human. calcin. qui ipsi communiter eodem fine commendantur in podagra, alcalina scilicet vi, non alia.

Infamium medicaminum, seu fortiorum & violentorum, potius exemplum præcipuum præbet *colocynthis*, fructus seu pomum excorticatum cucurbitæ syluestris, aloë contra amara, unde etiam contactu & affrictu saporem hunc cum cultris, orbibus, & manibus communicat.

Noxæ, quæ inde producuntur, in primis sunt cum reliquis *ἄστυχοις* communes, rasio intestinorum, tormina immania, sanguinis prolectio seu dysenteria ipsa. Quem in finem antiquitas antidota & correctoria opposuit *viscida & glutinosa*, unde trochisci *alhandal. i. e. de colocynthide* enati sunt, quod ipsum quoque non penitus contemnendum est, cum impediatur ac obtundatur paulo acrimoniam. Oleosa vero commodum eo casu esse remedium, obseruatione insigni probat *Tulpius l. 4. obs. 26. p. 318.* referens bibisse quendam trium pomorum colocynthidis decoctum, inde tormina & sanguinis profuuium vehemens passum periculum vitæ subisse, euasisse tamen epoto multo oleo eodemque infra copiosius infuso, unde dictum factum refrænata fuit effera medicamenti erodentis vis.

Neque tamen ob hoc ipsum vel *colocynthis* vel alia in genere similia violenta penitus sunt reicienda, quin & de iis in vniuersum; valet ubi virus, ibi virtus. Duro nodo durus quærendus sæpe cuneus. Non minus rebelles & indomiti dantur morbi, nec minus & humores viscosi, glutinosi, vix mobiles, qui leuioribus non auscultant; morbis igitur talismodi chronicis ac rebellibus, humoribus crassis & immorigeris merito opponuntur & inter alia colocynthiaca. Hinc conuenit in hydrope, colica, a pituita vitrea, asthma, mania, melancholia, lepra,

lepra, scabie, apoplexia & affectibus aliis soporosis. Unde & ipse *Helmontius l. dispens. mod. 1. 48.* colocynthidem vocat chronicorum curatricem egregiam, ob vim resolutiuam extrahensam, si sale circulato corrigatur.

Vt itaque inter agens & patiens requiritur proportio, ita tum in his casibus, tum etiam corporibus robustioribus & integris viribus, quin ubi vires quasi accidendæ sunt, ut in mania, habet locum; in debilibus vero hæmoptycis, phthysicis & rarioris texturæ aliis, item pueris, senibus, puerperis, prægnantibus, inadæquatam fuerit & inconueniens remedium.

Facta etiam correctione & accisa vehementia tuta sunt, *Spasmodia* hæc magis. Correctio fit plenior quidem in extracto, cum acidis quoque ipsis; tutius ergo præcipue est extractum retusior item vis est in infusis, in clysteribus neque enim in substantia dare consultum est. Spectat huc confectio Hamech, de quo videatur *Solenander in consil.* ubi pluribus contra colocynthidem inuehitur, ut & vitæ aureus Rul. facta extractione, troch. cum $\mathcal{V}$ i, sed ingrator. Mitiora quoque singula oportet reddantur, dosi accisa & minori, ut contra ea si trochisci quoque ipsi dentur in forma pulveris, maiori præbio, exinde sæpius convulsiones secuta fuere. Hinc *Spasmodia* ipsa hæc si non per se, tamen cum aliis & inprimis in extractis panchymagogis locum habent eximium. Imo & ipsa quoque partium diuersitate variat in vi colocynthis; Semina enim ipsa pulpa mitiora sunt. Memini chirurgum quendam egregie purgasse plurimos lue venerea laborantes solo infuso feminum colocynthidis cum cerevisia facto. Bibitum infusum colocynthidis a studioso scabioso multos humores adustos euacuabat.

Fortiora mediæ huius classis stimuli loco commode & magis inseruiunt reliquorum, ut mitiora lenientium, & inprimis in pilulis. Hinc si indicatio sit, præter alia dicta, menses citare, vermes necare, commode purgantibus pilulis addere licet trochiscos & extractum troch. alhandal. Obseruavi aliquando gr. v. trochisc. horum cum gialapæ gr. xv. loco stimuli data nil effecisse tamen. Inter epomphalia exterius adhibenda *Spasmodia* mitio-

mitiora quoque sunt, vnde ☉ diacolocynth. inter illa locum habet.

Helleborus niger inter purgantia olim communissimus fuit, vnde & in prouerbum abiit, helleborum capere, ire ad Anticyras; hodie vero itidem ad determinata magis pertinet. In vsu est radix fibrosa, quo ipso ab albo etiam commode distinguitur. Licet vero ex obseruatione *Manardi l. c.* & aliorum non tam vehemens sit sine dubio, & noxæ exinde ortæ communes videantur cum aliis omnibus; cum tamen mitiora in vsum introducta, sensim euiluit, & morbis grauioribus capitis, epilepsix, apoplexiæ, melancholix, manix, vertiginis & atrabiliaris aliis, lepræ, scabiei &c. destinatus magis fuit. Legi meretur de eodem *Timaus l. 7. cas. 6. p. 312.* vbi tamen *Andreas Knöphelio* minus fauere videtur, odiose recensens, a præscripta potiuncula cum extracto hellebori nigri mixta intra septem horas mortem fecutam.

Valent de eo quoque plurima iam sub colocynthide dicta, adeoque certum est & vsitatum in praxi, præscribere fibras hellebori nigri in nodulis ad ʒij . vel ʒʒ . quoque innoxie. Extractum quoque commode miscetur pilulis. In libello Germanico empirico recensetur remedium curandæ manix, si extractum hellebori nigri per decoctum cum ∇ simpl. factum & despumatione depuratum quotidie ad g.j. vel alterum detur. Nempe helleborus acuit non solum purgantia reliqua, verum & alterantia. Exempli loco sit oxymel helleboratum, quod plenis buccis dilaudat *Hoffmannus l. de med. offic.* ingreditur vero in id vterque helleborus, fibræ integræ nigræ ad ʒij . & cort. albi radicis ad ʒʒ . vt taceam dauram *Paracelsi*, qui heroem vocat ad quatuor morbos cardinales, & puluerem fol. helleb. nigr. cum sacch. contra vertiginem.

Efulam maxime *Rulandus* celebravit vsu suo. In vsu est cyparissias, succo lacteo acri, verrucas delente & exulcerante, acrimoniam suam probans, & quidem magis quoad cortices *Ἐντεριζομύρον*, minus in substantia. Licet enim quidam conferuam ex floribus parent purgantem, alii vero puluerem cor-

ticis commendent, tum solum, tum cum aceto correctum; est tamen id omnino rarius, unde & spec. diaesulæ Myns. minus receptæ sunt in usum, quas in febribus intermittentibus & infirmitate ventriculi commendat. Frequentius præ reliquis est extractum esulæ, seu ex succo paratum, seu ex cortice. Est velut Europæorum scammonium, neque enim dubito, si quis succum lacteum resinofum extrahere & depurare hoc pacto cum. Si velit, habiturum illum remedium scammonio par, & stimuli loco commode inferniens, præcipue in morbis a serosa colluvie oriundis, vt hydrope &c.

Eletertum, alias pro omni vehementi agitatorio seu purgante sumtum, strictius paulo & κατ' ἐξοχὴν notat succum cucumeris asinini, qui hodierno usu non tam crudior & sponte effluens colligitur, quam coctione cum aqua, unde extracti formam magis æmulatur. Seriducum est excellentissimum, humores tenues serosos etiam extrahatos & subsistentes purgat, præcipue si ab errore externo vel acidulis id ortum traxerit. Datur itidem loco stimuli & in pilulis magis; extractum quidem spissum ad gr. ij. iv. v. liquidum vero ad ʒss.

Gratiola, hyssopo affinis magis quam centaurio, quod *Bauhinus* vult, amaricante sua & laxante virtute in morbis itidem chronicis, tertiana, quartana, cachexia, maxime vero in hydropo usitata est, item in vermibus, magis tamen in infuso, extracto, & cum aliis.

Soldanella seu brassica marina, licet nihil præter nomen cum brassica habeat commune, foliis asari, similacis species, seu convolvuli, aperit, abstergit & purgat humores serosos violenter, quod pleraque alia ἐγγραφαὶ faciunt, etiam soli fere hydropi hodie debetur, præscribenda in infuso vel decocto ad vnam vel alteram drachman.

Elegans vero locus de soldanella alpina extat apud *Ruland*, *sim. apol. contra Obernd. p. 67.* vbi ad hydropem & ictericos summe laudat, contra Oberndorferum, qui scripto suo contrario late etiam de ea agit, sed illam reiicit. Grates omnino debentur *Rulando*, qui experimentis nobilitatas vires primus detexit

detexit publice, & merito soldanella marinæ substituit. Ipsam vero plantam describit *Camerar. in Epit. Matthioli.*

De *Gummi Gutta* integrum librum scripsit Lotichius, nihil tamen peculiare quoad experimēta chimica disquirat, contentus curiose nota de eodem colligere, item *Rosenberg, rhodolog. part. 2. c. 22. & Reuden. cit. a Ionstano & Höchstettero dec. 3. cas. 1. p. 180. seqq.*

Pluribus gaudet nominibus, singulis tamen fere cum guttæ & gummi additamento. Frequentissimum nomen est gummi guttæ, vel g. g. laxatiuum, quod ad podagram, barbaris gutta dictam, proficit, ex prima commendatione; item gutta Cambodia. Innōuit itidem sub huius seculi initium circiter ex vtraque India, vt communiter statuitur, aduehi solitum, vnde alii ex Sina asportari adfirmant, alii ex Peru, vnde gummi de Peru seu Chrysopus Peruanus audit, id quod constanter sed frustra forsā negat *Höchstetter. l. 1. p. 183.* Cum vero in aqua & si soluatur, merito est gummi-resina, succus seu lac citrinum ex flauo rubens, vel subaureum & ultra sulphureum adscendens, vnde & ad pigmenta adhibetur,

Sed cui vegetabili debeatur, (falso enim de antimoniatis participare scribitur,) incertum quidem, vix tamen ex ricino Indico, quod *Bauhinus* vult, neque enim color vel sapor respondet. Rectius e tithymali specie arcescitur, quod *Bomius* scriptor Indicus egregius asserit, lacteo colore per crocum Indicum vel curcumam verso. Sunt qui e Beidelfar Arabum parari asserunt. Artificiale talismodi esse, etiam figura ostendit.

Notabile est de hoc, (1.) quod, licet colorem saturatum possideat tingentem, inde tamen feces non tam tinctæ, quam serosæ excernantur. (2.) quod *ava* & *vāro* purget, quod mediam inter fixam & volatilem habeat acrimoniam salino-sulphuream, inprimis crudum, vel non correctum, vitriolatum enim & magisterium præcipue in pilulis minus id facit. Hæc enim, vt & sandalinum, rosatum, supinare ventriculum minus solent. (3.) quod *oli* quidem habeatur corrigens genuinum, addi-

tus vero eidem virorem ingratum conciliet, vt taceamus, alios quosdam cum vino maluatico vel præparare, vel exhibere; hinc in potionibus minus commode, nisi in firupis solis, vna præscribitur.

Exhiberi quidem potest g. g. etiam per se, seu dosi primaria, ad gr. vi. viii. x. inprimis in magisterio, tanquam correctiori, neque enim vltorius nisi in robustissimis facile ascendimus, id tamen magis determinate, in morbis a serosa colluvie oriundis, nominatim in hydrope, arthritide, ictero, febribus, asthmate & primis viis pituita obsessis, item in scabie humida, lepra, pruritu &c. experimentis hanc in rem dudum factis & receptis hæctenus, quod autores primi, *Baubinus, Lotichius, Höchstetterus* aliique, vt & *Simon Pauli*, qui ancillam hydropicam hoc pacto curauit, astatim demonstrant. Frequentius vero in & extra illos casus datur secundario sine, stimulandi scilicet, cum gialapa, scammonio, in extracto panchymagogo & aliis.

Quando *mercurius dulcis* inter purgantia memoratur, probe curandum est, vt nomini suo sit conueniens, i. e. acrimonia corrosua omni exutus vnde genuinus præparandi modus nisi obseruetur, necare potest hominem, vel tristissima excitare symptomata. Triste huius rei exemplum anno 1669. contigit prope Tubingam Svevia. Consultitur medicus celebris pro valetudine filioli Pastoris cuiusdam nondum bimuli, qui per aliquot hebdomadas male habuerat, cum calore p. n. & epilepsia vno alteroque insultu; inde restituitur, præter phlegma pectori impactum, & vt videbatur, nidum verminosum. Educentis his præscribitur sequens medicamentum: R. $\frac{1}{4}$ d. sexies sublimati gr. xij. g. g. mag. gialap. ana gr. iij. M. F. pulv. Assumendo hoc cochlear argenteum statim nigrore affectum intus & extus, os vero infantis albidum & exulceratum seu pustulosum redditum; inde anxius statim sudor, vomitus pituitosus & hinc cruore mixtus secutus, cum roncho & rauedine, morte eadem die circa vesperam secuta. Post mortem, facta sectione, erosus fere sinistra superiori parte ventriculus, præter alia, repertus fuit. Inquisitione facta Pharmacopæus, doctus & pius habitus, iuxta sequen-

quen

quentem descriptionem medicamentum præparatum edicit: ℞. ꝑurif. ʒi. exicc. ʒ. torref. ana: ʒentur. ℞. huius ʒi. ꝑ. ʒ. torrefact. ʒvj. ʒl. ad rub. calcin. ʒij. sublimetur secunda vice. Tertio cum ʒ. torref. ʒvj. tritum sublimetur. Hinc sublimatum hoc modo per se ter vel quater rectificatur. Consulta super hoc Facultas nostra a Senatu Academico Tubingensi respondit merito, ꝑium hunc non fuisse dulcem, (oblato etiã simul specimine,) sed potius ꝑium ʒmatum simpliciter, adeoque venenatum. Tanti est nosse sinceram præparationem! Nullus scilicet ꝑ dulcis hunc titulum meretur, nisi qui ex ꝑ. ʒ. cum ꝑ vivo ana fuit euectus, inter mortuis hoc pacto paruculis acuminatis salinis.

Determinatur ꝑ dulcis, his positis conditionibus, ad ꝑ. ʒ. feri quamcunque, eiusque acrimoniam & ichoref. entiam, tum in hydrope, quo titulo etiã a *Para. c. fo* fuit commendatus, & feliciter adhibitus non raro; tum in scabie, lue ꝑ. ea & aliis, siue saluandi sine perfecto, siue laxandi & dirigendi solum, vnde & in gonorrhœa & vermibus abigendis infumitur. Præstat vero eundem minori paulo dosi exhibere, neque enim vel fortis est adeo, quin segnis & a reliquis extimulandus; vel soli purgationi debitus, siquidem tunc saluandi potius scopo prodesse potest, repetita per aliquot dies dosi, gr. v. vi. vii. cum extract. scorzon. lign. sanct. &c. in pil. redactus. Præstat vero in infantibus tenellis vel abstinere omnino ab eodem, quod tenerius sit ipsorum serum, vel dosi non excedere, nec temere ipsum propinare.

LIBRI II. SECTIO I. CAPVT VI.

De

Purgantibus vsitatoribus & selectis.

Decantatissima est inter Lenientia *Aloe*, succus herbæ cogominis, sed non Americana, quæ amara non est, sed Indiæ orientalis, quam & Græcam vocant, cuius succus & fla.